

Vogelnieuws

DECEMBER 2014

23

inbo

Instituut voor
Natuur- en Bosonderzoek

In samenwerking met
natuurpunt.studie

natuurpunt
Studie

Inhoud

Editoriaal	p. 3
Ecologisch onderzoek van de bruine kiekendief: leefgebied- en dispersie-onderzoek tijdens het broedseizoen 2014	p. 4
Zeevogel 'uit het sop gelicht': jan-van-gent	p. 8
Algemene Broedvogels Vlaanderen	p. 14

Holenduif - Glenn Vermeersch

Colofon

Vogelnieuws is het ornithologische magazine van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijk uitgever:

Dr. Jurgen Tack, administrateur-generaal

Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Glenn Vermeersch, Koen Devos & Anny Anselin

Werkten mee aan dit nummer:

Anny Anselin, Koen Devos, Iwan Lewylle, Thierry Onkelinx, Nicolas Vanermen, Glenn Vermeersch

Vormgeving:

Nicole De Groof

Druk:

Artoos Communicatiegroep
Oudestraat 19 - 1910 Kampenhout

Algemene informatie:

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
tel 02/525.02.00 - fax 02/525.03.00

info@inbo.be, www.inbo.be

Foto voorkaft:

Foto voorkaft: IJsvogel (Glenn Vermeersch)

Gekraagde Roodstaart - Glenn Vermeersch.

Editoriaal

Tijdens het schrijven van dit editoriaal beleven we alweer één van de zachtste novembers ooit. Dat betekent uiteraard niet noodzakelijk dat we weer een zachte winter tegemoet gaan, maar voor de vele watervogeltellers is een pittige winter wellicht welkom om hun soorten en aantallen wat te 'kruiden'. Zachte winters daarentegen blijken echter ook een zegen voor tal van andere soorten. IJsvogels herstelden opmerkelijk snel van de diepe val waarin ze terecht gekomen waren na een aantal sneeuw-en vorstrijke winters, het werd een topseizoen voor vele nacht- en dagroofvogels (bv. de Velduil in de Kustpolders en IJzervallei) door de hoge muizenstand enz... In het algemeen stond het broedseizoen 2014 dan ook in schril contrast t.o.v. het desastreuze seizoen dat we in 2013 beleefden. Meer over dit prima broedseizoen volgt in 2015 in Vogelnieuws.

In dit nummer van Vogelnieuws worden naar goede gewoonte een aantal terugkerende projecten belicht. Ook in Vlaanderen vlogen tijdens het broedseizoen een aantal gezenderde roofvogels rond. Dat dergelijke zenders op korte tijd een schat aan informatie kunnen opleveren, wordt aangetoond door Peter en Jozef, de twee mannetjes Bruine Kiekendief die levend en wel en mét hun zenders terugkeerden uit Afrika en, met wisselend succes, in 2014 hebben geprobeerd om in Vlaanderen voor nageslacht te zorgen. Niet alleen hun habitatgebruik bij ons, maar ook hun trekroutes en overwinteringsgebieden worden nu meer en meer ontsluitend en dat levert weer een pak nieuwe inzichten op. Inzichten die INBO uiteraard probeert te vertalen naar het beleid ter zake.

In de loop van het najaar draaien de pc's van de INBO-statistici overuren. Dan worden namelijk de vele duizenden ABV-waarnemingen geanalyseerd en in een rapport gegoten. Een dergelijk rapport is echter behoorlijk technisch en daarom wordt jaarlijks in Vogelnieuws geprobeerd om dit in mensentaal om te zetten. Het is helaas geen goed nieuws show en met name de trends van onze lange afstandstrekkingen bevestigen dat het voor vele soorten die ten zuiden van de Sahara overwinteren 5 voor 12 (of later?) is. Minder goed nieuws is tevens dat de medewerking aan het ABV-project lijkt af te nemen. Tenzij we ons vergissen en jullie deze periode van donkere dagen aangrijpen en massaal werk maken van het invoeren van jullie verzamelde gegevens. Natuurpunt en INBO gaan 2015 in ieder geval aangrijpen om deze schijnbare afname te doen keren. We zien elkaar in februari zeker op de Belgische Vogeldag!

Het zeevogelteam van het INBO startte vorig jaar in Vogelnieuws met hun 'soort-in-de-kijker' reeks. Dat betekent dat ze de jarenlange tellingen van zeevogels en zeevogelonderzoek combineren per soort en dat leidt dan weer tot boeiend leesvoer. Deze keer staat de Jan-van-Gent op het programma.

Roodborst - Glenn Vermeersch

Ecologisch onderzoek van de bruine kiekendief

Bruine kiekendief - Glenn Vermeersch

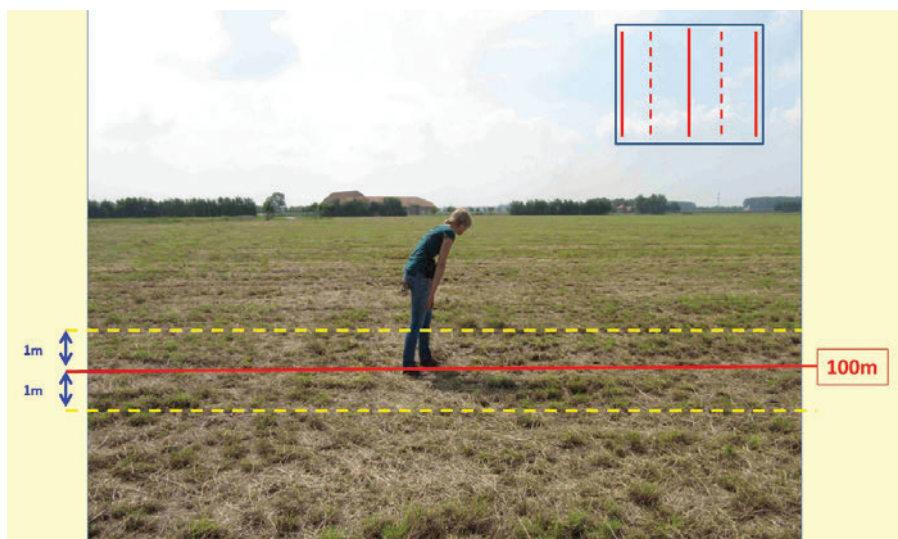
Leefgebied- en dispersie-onderzoek tijdens het broedseizoen 2014

Het Lifewatch project “zenderen”

Eén van de belangrijke onderzoeksvragen binnen ons ecologisch onderzoek naar de bruine kiekendief is het bepalen welke de geschikte kenmerken en vereisten zijn voor zijn leefgebied. De soort komt traditioneel voor in grote moerasgebieden maar nestelt momenteel in Vlaanderen vooral in relatief kleine (dikwijls sterk verruigde) rietvelden en kreken, of zelfs tenmidden van het graan. Binnen een INBO-LifeWatch project proberen we een antwoord te vinden op een aantal belangrijke vragen. Welke omgeving is voor de soort optimaal om voldoende voedsel te vinden voor zichzelf en voor hun jongen, en dit vanaf hun aankomst in het voorjaar in het broedgebied tot ze in de nazomer-vroege herfst zuidwaarts trekken. Welke landschapskenmerken prefereren of mijden ze, boven welke teelten gaan ze jagen? Welke prooien nemen ze? Hoe groot is hun jachtgebied en verandert dit in de loop van het broedseizoen als de te voederen jongen opgroeien? Zijn de prooidichtheden in gebieden waar ze vaak jagen hoger dan in niet-bezochte gebieden? En, heel belangrijk, hoe groot zijn individuele verschillen tussen de vogels?

In 2013 konden we 3 vogels (2 mannetjes en 1 wijfje) zenderen en voorzien van een Uva-Bits logger die heel gedetailleerde informatie kan leveren van hun verplaatsingen. Bij één van hen, die we de naam Peter gaven, werd het nest 8 dagen na het zenderen al gepredeerd, zodat de we maar tijdens een heel korte periode de broedcyclus konden registreren. Het tweede mannetje, Jozef, konden we volgen tot het ene jong uitvloog. Dit jaar kwamen beide mannetjes terug naar het krekengebied en hadden we meer geluk. Ondanks het feit dat hun eerste nest mislukte konden we het verloop van het tweede nest goed opvolgen. Bij Peter was dat gedurende de volledige broedcyclus en nog een tijdje na het uitvliegen van de jongen, bij Jozef tot het oudste jong 20 dagen was en het nest jammer genoeg gepredeerd werd. Hij bleef echter nog tot eind augustus in de nabijheid van zijn nestplaats jagen zodat we ook deze gegevens kunnen gebruiken. Dat leverde ons in totaal toch gegevens op van 150 (Peter) en 135 (Jozef) dagen GPS registraties, wat voor elke vogel resulteert in enkele tienduizenden puntengegevens over hun verplaatsingen tijdens het broedseizoen.

Om een beeld te krijgen van het prooiaanbod en de frequentie hiervan in de loop van de broedcyclus werd er gedurende de maanden juli en augustus heel regelmatig telkens gedurende een aantal uren geobserveerd bij de nesten van beide vogels, vanop een afstand waarbij ze niet gestoord werden in hun gedrag. Hierbij werd de frequentie van prooiaanvoer en de aan- en wegvliegrichting genoteerd en, wanneer het voldoende duidelijk was, welke prooien er werden aangebracht. Ook werden braakballen verzameld.

Figuur 1: Tellen van muizenholletjes langs een transect

Al vrij snel werd duidelijk dat de beide jagende vogels een speciale voorkeur hadden voor bepaalde zones. Zeker de zaadgraspercelen (meerjarig) werden frequent bezocht, maar ook over graanakkers en maaigraslanden werd veel gejaagd. Waren dit nu de percelen waar ook het prooiaanbod (vooral veldmuizen) hoger was dan in de minder bezochte percelen? Veranderde de keuze in de loop van het broedseizoen omdat het voedsel er wel nog was maar niet meer bereikbaar omdat het gewas te hoog was geworden? Om dit aspect te onderzoeken maakten we eerst een gedetailleerde teeltenkaart van het volledige gebied (inclusief dijken, grasbermen). Daarna selecteerden we een 70-tal percelen waar veel en waar niet of weinig werd gejaagd (of gevlogen), zowel dicht als ver van de nestplaats, dit aan de hand van de reeds verzamelde puntgegevens met GPS locaties. Deze geselecteerde percelen waren in graan, in eenjarige en meerjarige graslanden, in permanente graslanden, en –slechts in geringe oppervlakte aanwezig–, in graskantjes in het kader van akkervogelbeheer, dijken, wegbermen en aanplanten van klaverachtigen. In deze percelen telden we de aanwezige muizenholletjes. In het totaal konden we 215 transecten afwerken, verdeeld over grasland en graan. Een transect bestaat uit een strook van 100m lang en 2m breed. De teller loopt in het midden van het transect en telt over de gehele lengte rechts en links het aantal holletjes. Per perceel waren er altijd transecten aan de rand en centraal, en soms (bij grote percelen) nog eens twee extra halverwege. We noteerden ook wat de randzones van de percelen waren (dijk, grasberm, weg) om de invloed van het buurperceel op de dichtheden na te gaan, dit in combinatie met de gegevens van de teeltenkaart. We noteerden tevens wanneer graslanden werden gemaaid en vanaf augustus ook wanneer graanvelden (en andere teelten) werden geoogst en ingeploept.

Figuur 2: Jachtgebied van Peter ten noordwesten van de nestplaats

Figuur 3: Slaapplaatsen van Peter in een kreek, eind augustus

Figuur 4: Kleurmerken in een graannest

Naast de dag-activiteit zal ook het gebruik van slaapplekken van beide vogels zowel in ruimte (in welke gewassen?) als in de tijd (verplaatsen ze zich?) geanalyseerd worden, opnieuw in relatie met maai- en oogstactiviteiten. Ook hun trekroute- en overwinteringsgebieden zullen worden bekeken, waarbij we naast een algemene beschrijving, een verkennend onderzoek doen over mogelijke relaties tussen vliegsnelheden, dagelijks afgelegde afstanden en weersomstandigheden.

Al deze informatie over het habitatgebruik en het leefgebied (ook van 2013-zie Vogelnieuws 21) tijdens de broedperiode en de verplaatsingen naar en in de overwinteringsgebieden, zal tijdens de komende maanden uitgewerkt worden in het kader van de Masterthesis van Bas De Ketelaere, aan de Vakgroep Terrestrische Ecologie onder promotorschap van Prof. Dr. Luc Lens, maar onder begeleiding van het INBO.

Hebben wij dit jaar dan geen nieuwe vogels kunnen vangen en zenderen? Ja en nee. In het Noordvlaams krekengebied waren er in het begin enkele potentiële kandidaten, die ook vrij gemakkelijk via het antennenetwerk hadden kunnen opgevolgd worden. Ondanks heel veel tijdsinvestering vooral door Kjell en Roger Janssens, slaagden we er jammer genoeg niet in om nieuwe vogels te vangen. Om onze steekproef van vogels uitgerust met een logger toch te verhogen hebben we er dan voor geopteerd om, in samenwerking met de Werkgroep Grauwe Kiekendief, vangstpogingen te ondernemen binnen hun werkgebied in Noord-Groningen, waar trouwens al drie jaar van een in 2012 gezenderde Bruine Kiekendief gegevens over de verplaatsingen werden verzameld. We konden hier gebruik maken van de aanwezigheid van de identieke antennenetwerk- en basisstationinfrastructuur geschikt voor Uva-Bits loggers. Er werden twee mannetjes van een logger voorzien, wat het totaal met Uva-Bits-gelogde Bruine Kiekendieven op 6 brengt.

Het kleurmerkonderzoek

Dit jaar werden er in totaal 133 jongen (64 mannetjes en 69 wijfjes) voorzien van wing-tags, uit 43 verschillende nesten. Voor een overzicht verwijzen we naar de kaart. Vooral in Zeeland werd dankzij de enorme inzet van Henk Castelijns en zijn collega's van de Roofvogelwerkgroep Zeeland een opvallend hoog aantal jongen gewintagd: niet minder dan 86! Dat verdient zeker een pluim! Andere gebieden waar ook mooie resultaten

Figuur 5: Locaties van de nesten waar gekleur-
merkt werd in 2014

werden behaald waren de Westkust, door medewerkers van de Natuurwerkgroep De Kerkuil vzw en ringers Jeroen Arnoys en Norbert Roothaert, en in het Noord-Oostvlaamse Krekengebied, door medewerkers van de plaatselijke vogelwerkgroep en ringers Kjell en Roger Janssens en Walter Desmet. Daarbuiten werden nog twee nesten gekleurringd aan de Middenkust en één ten noorden van Gent, in samenwerking met plaatselijke ringers Rik Vande Kerckhove en Geert Spanoghe. Dankzij de financiële tussenkomst van de Regionale Landschappen IJzer en Polders en Meetjesland konden dit jaar opnieuw een aantal nesten beschermd worden. Alhoewel de graanoogst dit jaar zeer laat was, waren er ook redelijk wat late vervangnesten in graan, waardoor in die nesten de jongen nog niet waren uitgevlogen op het moment van de oogst. De samenwerking met de landbouwers verliep echter zeer goed. Ondertussen zijn er al heel wat terugmeldingen, maar hierover zullen we rapporteren in een volgend nummer van de nieuwsbrief.

We wensen hier nog eens hartelijk alle medewerkers aan het project te danken voor hun gewaardeerde medewerking, waarnemers, ringers, wingtaggers, landbouwers, de Regionale Landschappen, Eline Vermote (jobstudente in augustus), en Filiep T'Jollyn (INBO), Raymond Klaassen, Almut Schlaich en Ben Koks (Werkgroep Grauwe Kiekendief) en de familie Janssens voor het altijd hartelijke onthaal en de gastvrijheid tijdens ons veldwerk.

Anny Anselin
anny.anselin@inbo.be

Zeevogel ' uit het sop gelicht': jan-van-gent

De jan-van-gent is zonder twijfel één van de meest typerende verschijningen in de Noordzee. Het is een echte zeevogel die zich de klok rond op open zee bevindt en enkel om te broeden poot aan wal zet. Ze nestelen vrijwel uitsluitend op woeste en ontoegankelijke plaatsen met zicht op zee, zoals onbewoonde eilanden en hoge kliffen. Minstens even kenmerkend als hun zwart-witte verenkleed is hun gedrag: van tientallen meters hoog duiken ze als een speer in het water op zoek naar vis. In deze 'zeevogel uit het sop gelicht' bespreken we het voorkomen van deze spectaculaire soort op het Belgisch deel van de Noordzee.

Internationaal kader

De verspreiding van jan-van-gent als broedvogel is beperkt tot het Noord-Atlantisch gebied. Rond de eeuwwisseling in 1900 was de wereldpopulatie door toedoen van menselijke vervolging gedaald tot slechts 53.000 paar, maar als gevolg van bescherming is de populatie in de loop van de twintigste eeuw weer sterk toegenomen, en dit met een verassend continu groeipercentage van 2% per jaar. De wereldpopulatie bedroeg in het jaar 2000 ongeveer 390.000 paar, en hiervan broedden niet minder dan 260.000 koppels langs de kusten van het Verenigd Koninkrijk en Ierland, verspreid over 21 kolonies (Mitchell et al. 2004). Leuk om weten is dat de Latijnse naam *Morus bassanus* afgeleid is van de bekendste en tevens grootste broedkolonie in de Noordzee, met name die op Bass Rock. Dit imposante rotseiland op ongeveer 2 km van de Schotse Oostkust herbergt ruim 55.000 broedparen (Murray, 2011)!

Zenderonderzoek op broedvogels van Bass Rock leert ons dat adulte jan-van-genten gebruik maken van een brede range aan overwinteringsgebieden. Vier van de 22 gezenderde vogels bleken in de Noordzee en het Kanaal te overwinteren (18%), zes in de Golf van Biskaje (27%), twee in de Middellandse Zee (9%) en tien voor de kust van West-Afrika (45%). Eens aangekomen in het overwinteringsgebied vertoeven ze meestal 2 tot 3 maanden in een relatief klein gebied (Kubetzki et al. 2009). Vergeleken met adulte vogels zouden onvolwassen vogels (en juvenielen in het bijzonder) sterker geneigd zijn om tot voor de West-Afrikaanse kusten te trekken. Een deel van de immature vogels blijft tijdens de zomer in de overwinteringsgebieden hangen (Cramp 1977, Wernham et al. 2002).

Aantallen & verspreiding op het Belgisch deel van de Noordzee

Vanaf onze kust worden jan-van-genten vooral gezien in het najaar, tijdens harde aanlandige wind soms zelfs in grote aantallen. Op het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ) komt de soort echter jaarrond voor, in dichtheden variërend van 0,08 tot 2,24 vogels per km² (maandgemiddelden). De aantallen zijn als gevolg van intense doortrek het hoogst in het najaar en in oktober verblijven gemiddeld bijna 8.000 vogels in ons kleine zeegebied. Een kleinere aantalspiek tijdens de voorjaars trek in februari bedraagt ruim 2.000 vogels (Tabel 1). Deze aantallen zijn momentopnames, en zeker tijdens de trekperiodes is er sprake van een hoge 'turn-over'. Hierdoor ligt het totaal aantal individuen dat van het BNZ gebruik maakt nog vele malen hoger. De zuidelijke Noordzee is namelijk een belangrijke migratiecorridor voor jan-van-gent. Stienen et al. (2007) schatten dat 4 tot 7 procent van de NO-Atlantische populatie jaarlijks door het Nauw van Calais trekt. De laatste tien jaar kwam het zelfs meermaals voor dat ruim 1% van deze populatie (die wordt geschat op minstens 900.000 individuen) op één dag langs Cap Gris-Nez migreerde, telkens tijdens harde aanlandige wind (www.trektellen.nl).

	Maandgemiddelde	Percentage van de Europese populatie
Januari	2.025	0,22%
Februari	2.046	0,22%
Maart	1.375	0,15%
April	264	0,03%
Mei	541	0,06%
Juni	541	0,06%
Juli	585	0,06%
Augustus	548	0,06%
September	1.263	0,14%
Oktober	7.838	0,86%
November	3.345	0,37%
December	676	0,07%

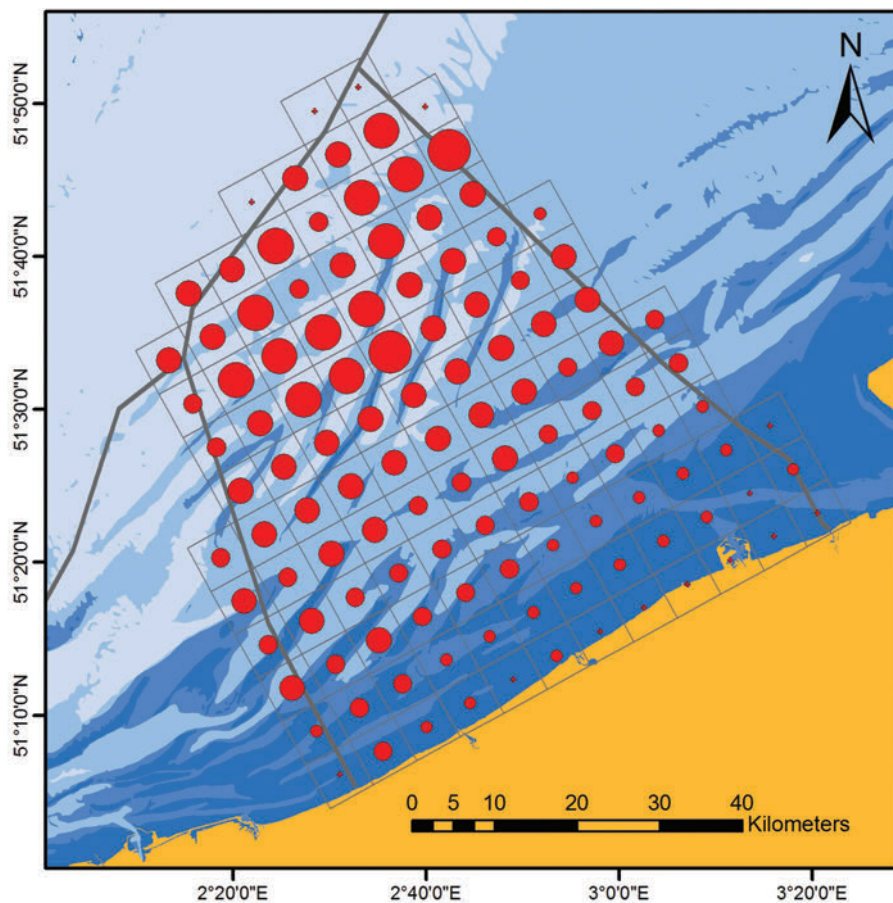
Tabel 1. Gemiddeld aantal jan-van-genten aanwezig op het BNZ in de periode 2001-2007, berekend aan de hand van 'distance'-analyse en rekening houdend met de ruimtelijke variatie in waarnemingsinspanning (zie Vanermen et al. 2013).

Op het BNZ neemt de dichtheid van jan-van-genten geleidelijk toe met de afstand tot de kust om een plafond te bereiken vanaf de hinderbanken, op ruim 40 km van het vasteland (Figuur 1). Daarnaast vertoont de verspreiding ook een ZW-NO gradiënt, waarbij voor de Oostkust opvallend minder jan-van-genten vertoeven dan voor de Westkust. Mogelijk vindt een op zicht jagende vogelsoort als jan-van-gent het troebele water nabij de Westerscheldemonding minder interessant als foerageergebied. Uit Figuur 2 blijkt ook dat jan-van-genten voor de Oostkust tot ongeveer 15 km uit de kust zo goed als nooit duikend werden waargenomen en dit ondanks een hoge telinspanning.

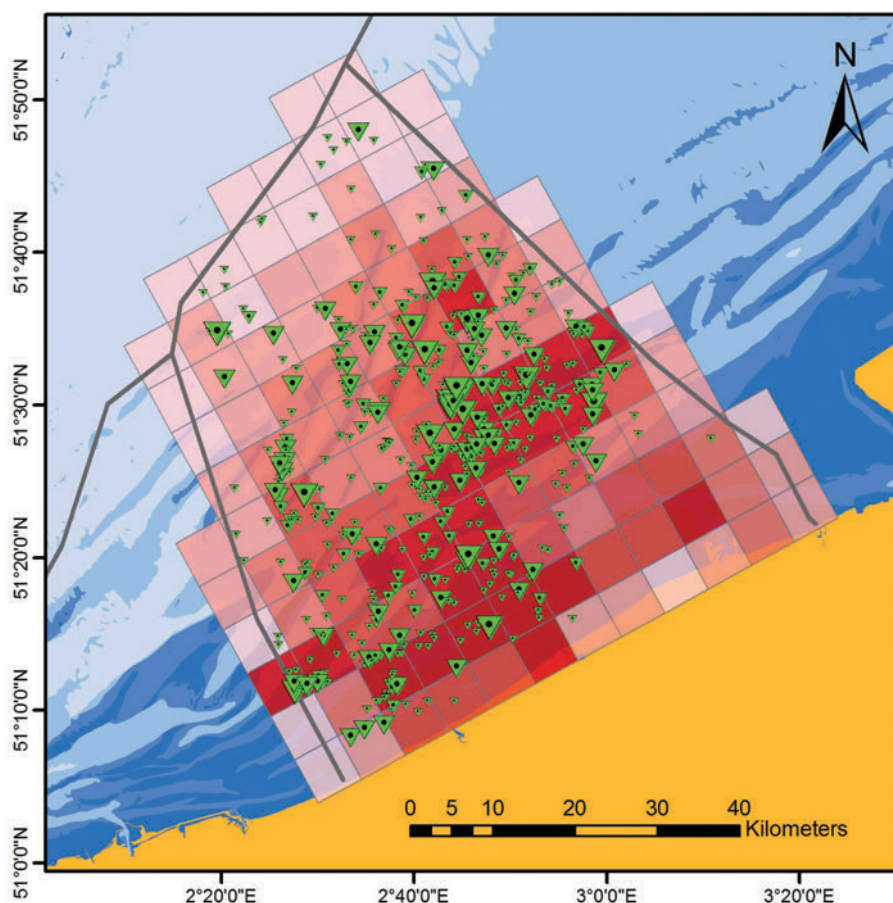
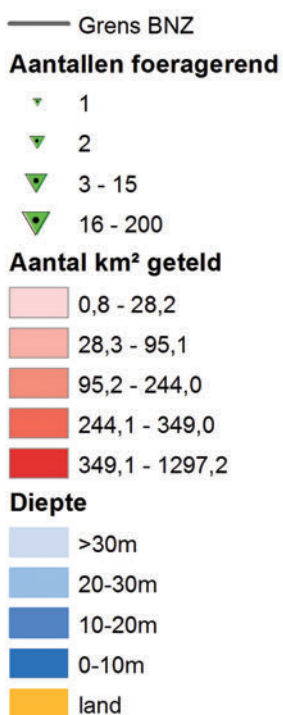

Jan-van-gent - Hilbran Verstraete

Figuur 1. Verspreiding van jan-van-gent op het Belgisch deel van de Noordzee (data 1992-2013) per 6x6 km² (totaal aantal waargenomen vogels binnen het transect gedeeld door het aantal km² geteld).

Figuur 2. Verspreiding van foeragerende jan-van-genten op het Belgisch deel van de Noordzee (data 1992-2013) met aanduiding van de waarnemingsinspanning per 6x6 km².

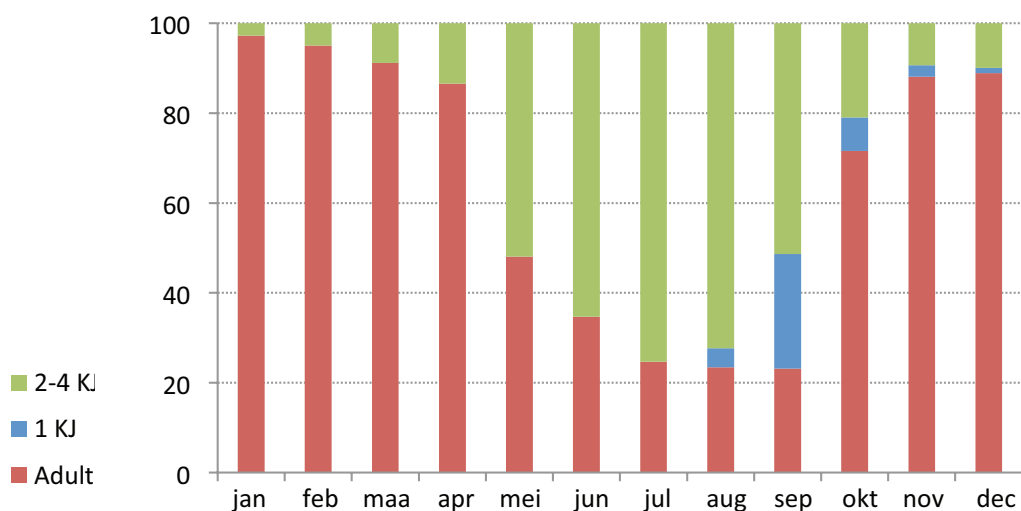
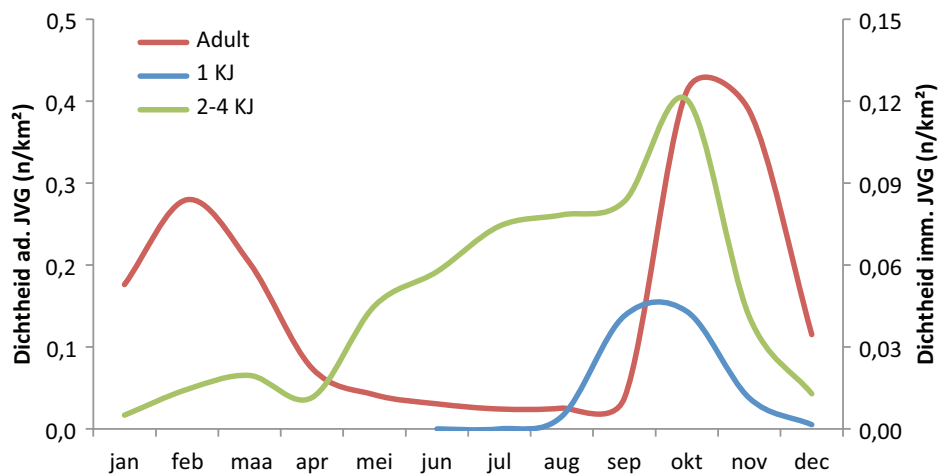

Jan-van-gent - Nicolas Vanermen

Leeftijdsgebonden migratiepatronen

Opvallend in het voorkomen van jan-van-gent op het BNZ zijn de sterk wisselende leeftijdsverhoudingen doorheen het jaar. Zo is het percentage adulte vogels van november tot en met april meer dan 85%, terwijl dit tussen mei en september (wanneer het gros van de volwassen vogels verondersteld wordt te broeden) slechts 23-45% bedraagt (Figuur 3). Adulte vogels zijn dus jaarrond op het BNZ aanwezig, met duidelijke doortrekkieken in februari en oktober-november (Figuur 3). De doortrekkieken in februari komt goed overeen met sterk geconcentreerde aankomst van adulte vogels op Bass Rock in de eerste helft van maart (Kubetzki et al. 2009). Uit Figuur 3 blijkt ook dat adulte vogels op het BNZ in het najaar talrijker aanwezig zijn dan in het voorjaar. Dit strookt met de vaststelling dat het merendeel van de gezenderde broedvogels van Bass Rock en IJsland (Kubetzki et al. 2009, Wildfowl & Wetlands Trust 2012) in het najaar naar de overwinteringsgebieden migreerde via de zuidelijke Noordzee, terwijl de terugtrek in het voorjaar grotendeels via het westen van Schotland bleek te verlopen. In de winter zijn jonge vogels heel schaars op het BNZ, maar vanaf eind april – begin mei bouwen hun aantallen gestaag op (Figuur 3). Het hoogste aantal jonge vogels is aanwezig in het najaar, wanneer de populatie is aangevuld met juvenielen van het voorbije broedseizoen. Het aandeel eerstejaars vogels bedraagt in september zelfs 25% van alle waargenomen jan-van-genten. De doortrekkieken van onvolwassen jan-van-genten in september-oktober wordt mooi 'afgelost' door intense migratie van adulte vogels in oktober en november. Dit leeftijdsafhankelijke migratiepatroon komt overigens bijzonder goed overeen met de gegevens verzameld door Camphuysen & Leopold (1994) voor het Nederlandse deel van de Noordzee.

Figuur 3. Seizoenaal voorkomen van jan-van-gent op het BNZ per leeftijdsklasse (opgelet: in de linker figuur zijn de dichtheden van adult vogels geschaald op de linker-as, terwijl onvolwassen vogels (1 – 4 kj) geschaald zijn op de rechter-as)

Jan-van-gent - Nicolas Vanermen

1

Gedrag

Tijdens zeevogeltellingen wordt steevast het gedrag van de waargenomen vogels genoteerd. Zo weten we dat 11,4% van alle getelde jan-van-genten op het BNZ geassocieerd was met visserij-activiteit. Meestal worden jan-van-genten solitair (81%) of in kleine groepjes van minder dan 10 exemplaren (98,8%) waargenomen. De weinige concentraties van meer dan 100 vogels waren meestal het gevolg van aggregatie rond vissersboten. De grootste groep jan-van-genten die op het BNZ werd genoteerd bestond uit 435 vogels rond een vissersboot in oktober 2005 op de Blighbank. Maar ook los van visserij worden soms grote groepen gezien: in december 2011 werden op diezelfde Blighbank bijvoorbeeld 200 actief duikende jan-van-genten gezien. Over de hele dataset heen bekeken werd 5,5% van de jan-van-genten actief foeragerend waargenomen.

Besluit

Bijna 80% van de wereldpopulatie van jan-van-gent broedt langs de kusten van Europa. Het zuidelijk deel van de Noordzee is tijdens het najaar een belangrijke migratiecorridor en op het BNZ verblijven in oktober gemiddeld bijna 8.000 vogels. De aantallen op het BNZ zijn het hoogst vanaf de hinderbanken, terwijl de soort schaars is boven het troebele water voor de Oostkust. Heel opvallend in het voorkomen van jan-van-gent zijn de wisselende leeftijdsverhoudingen met grotendeels adulte vogels van oktober tot en met april en een meerderheid aan onvolwassen vogels van mei tot september.

Dankwoord

We bedanken VLIZ, KBIN, DAB Vloot en BELSPO voor de vele uren scheepstijd op de onderzoeksschepen Zeeleeuw, Simon Stevin en Belgica, en alle bemanningsleden voor de samenwerking. Daarnaast bedanken we alle vrijwilligers (in het bijzonder Walter Wackenier) voor hun welkome hulp tijdens het tellen van zeevogels.

Nicolas Vanermen
Nicolas.vanermen@inbo.be

REFERENTIES

- Camphuysen, C.J. & Leopold, M.F. 1994. *Atlas of seabirds in the southern North Sea*. NIOZ, Texel, Nederland.
- Cramp, S. (Eds.) 1977. *The birds of the Western Palearctic. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa - Volume 1*. Oxford University Press, Oxford.
- Kubetzki, U., Garthe, S., Fifield, D., Mendel, B., Furness, R.W. 2009. Individual migratory schedules and wintering areas of northern gannets. *Marine Ecology Progress Series* 391: 257-265.
- Mitchell, P.I., Newton, S.F., Ratcliffe, N. & Dunn, T.E. 2004. *Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the seabird 2000 census (1998-2002)*. T & A D Poyser, London.
- Murray, S. 2011. An aerial survey of the Bass Rock gannetry in 2009. *Scottish Birds* 31: 220-225.
- Stienen, E.W.M., Van Waeyenberge, J., Kuijken, E. & Seys, J. 2007. Trapped within the corridor of the Southern North Sea: the potential impact of offshore wind farms on seabirds. In: de Lucas, M., Janss, G.F.E. & Ferrer, M. (Eds.), *Birds and Wind Farms - Risk assessment and Mitigation*: 71-80. Quercus, Madrid.
- Stone, C.J., Webb, A., Barton, C., Ratcliffe, N., Reed, T.C., Tasker, M.L., Camphuysen, C.J. & Pienkowski, M.W. 1995. *An atlas of seabird distribution in north-west European waters*. Joint Nature Conservation Committee (JNCC), Peterborough, UK.
- Vanermen, N., Stienen, E.W.M., Courtens, W., Onkelinx, T., Van de walle, M. & Verstraete, H. 2013. *Bird monitoring at offshore wind farms in the Belgian Part of the North Sea - assessing seabird displacement effects*. INBO.R.2013.755887. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Wernham, C.V., Toms, M.P., Marchant, J.H., Clark, J.A., Siriwardena, G.M. & Baillie, S.R. (Eds.) 2002. *The Migration Atlas: movements of the birds of Britain and Ireland*. T & A.D. Poyser, London.
- Wildfowl & Wetlands Trust (Consulting) Ltd. 2012. *Gannet Population Viability Analysis - Demographic data, population model and outputs*. Report commissioned by The Crown Estate SQSS. Wildfowl & Wetlands Trust (Consulting) Ltd, Slimbridge, UK.

Jan-van-gent - Hilbran Verstraete

Algemene Broedvogels Vlaanderen (ABV)

Roodborst - Glenn Vermeersch

Nieuwe cijfers en trends

In het najaar wordt traditioneel werk gemaakt van de trendanalyse van de op dat moment beschikbare ABV-data. Door de inspanningen van de INBO-statistici is de verwerking helemaal geautomatiseerd en kan ze dus vrij snel worden uitgevoerd. Net zoals vorig jaar (zie Vogelnieuws 21) presenteren we hier een samenvatting van het lijvige analyse-rapport (Figuur 1) in Tabel 1 waar de trends per soort op een rij worden gezet en vergeleken met de Europese situatie.

Trends per soort

De analyses voor dit rapport gebeurden in september 2014. In vergelijking met vorig jaar zijn de data voor het telseizoen 2013 nu veel completer, maar de data voor 2014 zullen wellicht nog wijzigen wanneer meer gegevens worden ingevoerd. De bekomen resultaten worden weergegeven in Tabel 1. De gedetailleerde analyses per soort kunnen nagelezen worden in het hierboven vermelde rapport.

Figuur 1: Het volledige ABV Rapport 2014 (295pp) is weldra beschikbaar op de (vernieuwde) website van het INBO: www.inbo.be

Fitis is één van de vele lange afstandstrekkers die de voorbije jaren is afgenomen in Vlaanderen.

Fitis - Glenn Vermeersch

Soort	Trend	Sign.	EU Lang	EU Kort
Bergeend	-13	NS	-	-
Blauwborst	126	>	-	2
Boerenzwaluw	17	NS	-28	-35
Bonte vliegenvanger	155	NS	-23	-29
Boomklever	34	(>)	76	-9
Boomkruiper	12	NS	-7	39
Boomleeuwerik	89	NS	38	37
Boompieper	6	NS	-54	-38
Bosrietzanger	-43	(<)	7	-20
Buizerd	65	>	92	-18
Canadese gans	156	>	-	-
Cetti's zanger	-84	(<)	-	486
Dodaars	-74	<	-	-
Ekster	42	>	1	-42
Fazant	64	>	-	-
Fitis	-42	<	-31	-30
Fuut	-60	<	-	-
Gaai	45	>	22	31
Geelgors	33	NS	-44	-25
Gekraagde roodstaart	-4	NS	18	62
Gele kwikstaart	36	>	-42	9
Gierzwaluw	48	(>)	-3	10
Goudhaan	-80	<	-49	-62
Grasmus	72	>	23	22
Graspieper	-64	<	-68	-57
Grauwe gans	65	NS	-	-
Grauwe vliegenvanger	-84	(<)	-36	-9
Groene specht	-31	<	38	39
Groenling	108	>	29	-18
Grote bonte specht	65	>	61	20
Grote lijster	-17	NS	-20	-7
Grutto	-38	NS	-32	-44
Heggenmus	-25	<	-36	-20
Holenduif	42	>	45	45
Houtduif	46	>	105	37
Huismus	-12	<	-63	-8
Huiszwaluw	-4,4	NS	-11	-12
Kauw	212	>	20	-19
Kievit	-54	<	-48	-31
Kleine karekiet	-29	NS	-1	-1
Kneu	-6	NS	-63	-54
Koekoek	-21	(<)	-16	-10
Koolmees	29	>	17	18
Kuifmees	-51	<	-46	-41
Matkop	-44	NS	-62	-43
Meerkoet	73	>	26	-5
Merel	-5	Stabiel	20	19
Nachtegaal	-98	<	-61	0

Tabel 1. Trends van 80 algemene en schaarse broedvogels in Vlaanderen op basis van telgegevens van het ABV-project (2007-2014)

Legende: Trend= verandering in indexwaarde in de periode 2007-2014, Sign.: <significante afname, >significante toename, (<) mogelijk significante afname, maar gegevens nog niet toereikend, (>)mogelijk significante toename, maar gegevens nog niet toereikend, NS niet significant, EU lang= gecombineerde lange-termijntrend (1980-2011) voor 23 Europese lidstaten, EU kort = gecombineerde korte-termijntrend (1990-2011) voor 23 Europese lidstaten.

Wat is er aan de hand met kleine zangvogels gebonden aan naaldhout? O.a. Zwarte mees, Kuifmees en Goudhaan nemen al enkele jaren fors af, ook in de buurlanden.

Zwarte mees - Glenn Vermeersch

Soort	Trend	Sign.	EU Lang	EU Kort
Nijlgans	122	(>)	-	-
Patrijs	-23,5	NS	-94	-90
Pimpelmees	67	>	39	29
Rietgors	-17	NS	-31	-25
Rietzanger	2	NS	-14	4
Ringmus	-25,7	<	-59	-15
Roodborst	-40	<	17	4
Roodborsttapuit	126	>	-	34
Scholekster	15	NS	-	-
Sperwer	25	NS	11	-23
Spotvogel	-12	NS	-42	-12
Spreeuw	-10	NS	-52	-6
Sprinkhaanzanger	-82	<	-46	-21
Staartmees	-19	NS	52	-14
Tjiftjaf	30	>	98	-8
Torenvalk	-21	NS	-36	-42
Tortel	-92	<	-74	-30
Tuinfluitier	-17	NS	-12	-12
Turkse tortel	1	Stabiel	88	151
Veldleeuwerik	-35	<	-51	-21
Vink	29	>	8	-4
Waterhoen	-63	<	-20	-15
Wielewaal	-12	NS	12	20
Wilde eend	54	>	64	-3
Winterkoning	-42	<	20	-15
Witte kwikstaart	19	NS	-8	-24
Wulp	46	NS	-	-
Zanglijster	1	Stabiel	5	28
Zwarte kraai	84	>	21	5
Zwarte mees	-81	<	-3	-16
Zwarte roodstaart	13	NS	62	3
Zwarte specht	28	NS	103	543
Zwartkop	71	>	150	58

Gecombineerde trends

Traditioneel rapporteren we op vraag van Europa over 3 grote groepen broedvogels: soorten van bos, landbouwgebied en de soorten die als generalist worden beschouwd. Het nadeel van dergelijke gecombineerde trends is dat ze individuele trends maskeren en het risico inhouden dat men op die manier belangrijke soortspecifieke signalen mist. Voor het (Europese) beleid zijn dergelijke samenvattende grafieken echter onmisbaar en bovendien werden de afzonderlijke soortindexen in 2013 nog doorgestuurd aan Europa in het kader van de verplichte rapportering voor de Europese Vogelrichtlijn.

Voor het eerst hebben we onze Vlaamse data nu ook uitgewerkt voor 3 andere groepen: standvogels, lange afstandstrekkingen en watervogels. In Tabel 2 kan je ook nalezen welke soorten per trend werden gecombineerd.

Samenvattend zien we dat enkel de generalisten een positieve trend vertonen. Standvogels en watervogels variëren sterk zonder duidelijke richting en soorten van bos- en

landbouwgebied alsook de lange afstandstrekkingen als groep nemen af. Vooral de afname van de trekvogels is opvallend, maar is uiteraard geen nieuw gegeven én is niet beperkt tot Vlaanderen, maar doet zich voor in geheel Europa. De problemen van jachtdruk over grote delen van de trekroute én in het overwinteringsgebied alsook de achteruitgang van de kwaliteit en de oppervlakte van dat laatste zijn ondertussen bekend en moeilijk te beheersen. Voor sommige soorten trekvogels ziet de toekomst er dan ook erg somber uit. Een voorbeeld is ongetwijfeld Tortel (-92% in Vlaanderen) die in erg snel tempo verdwijnt wat de beheerders van natuurbericht.be ertoe bracht een helaas niet eens zo ondenkbare parallel te trekken tussen deze soort en de reeds lang uitgestorven Amerikaanse Trekduif (*Ectopistes migratorius*).

Een zeldzaam lichtpuntje in het landbouwgebied is de schijnbare lichte toename van de Gele kwikstaart.

Gele kwikstaart - Glenn Vermeersch

Tabel 2. Soorten verwerkt bij de berekening van de verschillende indices uit Figuur 2

Standvogels van bosgebieden vertonen erg wisselende trends, maar die van Grote bonte specht is duidelijk positief.

Grote bonte specht - Glenn Vermeersch

Index	Soorten
Bos	Bonte vliegenvanger, Boomklever, Boomkruiper, Boompieper, Buizerd, Fitis, Gaai, Gekraagde roodstaart, Goudhaan, Grauwe vliegenvanger, Groene specht, Groenling, Grote bonte specht, Grote lijster, Holenduif, Koekoek, Kuifmees, Matkop, Nachtegaal, Sperwer, Tjiftjaf, Tuinfluiter, Wielewaal, Zwarte mees, Zwarte specht, Zwartkop
Generalist	Ekster, Fazant, Groenling, Grote bonte specht, Heggenmus, Houtduif, Huismus, Kauw, Koolmees, Merel, Pimpelmees, Roodborst, Spreeuw, Staartmees, Turkse tortel, Vink, Winterkoning, Zanglijster, Zwarte kraai
Landbouw	Boerenzwaluw, Geelgors, Gele kwikstaart, Grasmus, Graspieper, Grutto, Kievit, Kneu, Roodborsttapuit, Scholekster, Spotvogel, Torenavalk, Tortel, Veldleeuwerik, Witte kwikstaart, Wulp, Zwarte roodstaart
Standvogel	Boomklever, Boomkruiper, Buizerd, Ekster, Fazant, Gaai, Goudhaan, Groene specht, Grote bonte specht, Heggenmus, Holenduif, Houtduif, Huismus, Kauw, Koolmees, Kuifmees, Matkop, Merel, Pimpelmees, Roodborst, Sperwer, Staartmees, Torenavalk, Turkse tortel, Vink, Winterkoning, Zwarte kraai, Zwarte mees, Zwarte specht
Lange afstands- migrant	Blauwborst, Boerenzwaluw, Bonte vliegenvanger, Boompieper, Bosrietzanger, Fitis, Gekraagde roodstaart, Gele kwikstaart, Gierzwaluw, Grasmus, Grauwe vliegenvanger, Grutto, Kleine karekiet, Koekoek, Nachtegaal, Rietzanger, Spotvogel, Sprinkhaanzanger, Tjiftjaf, Tortel, Tuinfluiter, Wielewaal
Watervogel	Bergeend, Canadese gans, Dodaars, Fuut, Grauwe gans, Kuifeend, Meerkoet, Nijlgans, Waterhoen, Wilde eend

Dankwoord

Zoals steeds past het een welgemeend woord van dank uit te spreken aan alle tellers en aan de regionale coördinatoren in het bijzonder. Hopelijk mogen we jullie in grote getale verwachten op de volgende Belgische Vogeldag waar de resultaten van het ABV-project meer uitgebreid zullen worden toegelicht. Een aankondiging van die dag vind je achteraan in dit nummer van Vogelnieuws.

Glenn Vermeersch
glenn.vermeersch@inbo.be

Thierry Onkelinx
Iwan Lewylle (Natuurpunt Studie)

15^e editie

Belgische vogeldag

The birders meeting

Zaterdag 21 februari 2015
Drie Eikencampus UA - Wilrijk

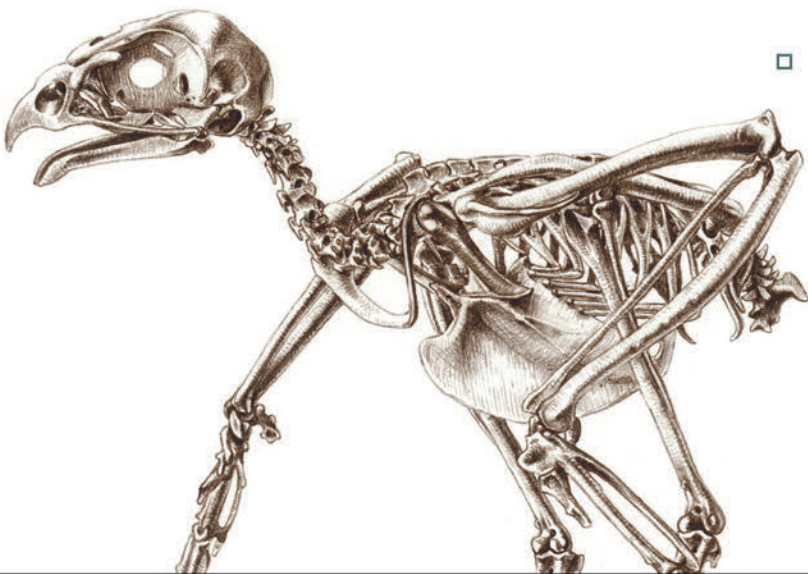
WHAT IS A GREAT BIRDER? AND HOW TO BECOME ONE

MARTIN GARNER (VK)

The Unfeathered Bird - Katrina van Grouw (VK)

Op stap met de Kleine Mantelmeeuw - Wendt Müller

Jaaroverzicht 2014 - Gerald Driessens

- Waar zingen er nog Geelgorzen in West-Vlaanderen? (Olivier Dochy)
- Vogelquiz (Wouter Faveyts)
- Acht jaar ABV-tellingen (Glenn Vermeersch)

Meer info: www.natuurpunt.be/vogeldag

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als toonaangevende wetenschappelijke instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht en visserij. Het INBO maakt deel uit van nationale en Europese onderzoeksnetwerken. Het maakt zijn bevindingen ook bekend bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 250 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenedaal en Linkebeek.

inbo

Instituut voor
Natuur- en Bosonderzoek

Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel
België

T: +32 2 525 02 00
F: +32 2 525 03 00
E: info@inbo.be

www.inbo.be